

Anders Ekström & Hampus Östh Gustafsson (red.), *The Humanities and the Modern Politics of Knowledge: The Impact and Organization of the Humanities in Sweden, 1850–2020* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2022). 293 s.

Denna antologi är ett välkommet tillskott till den snabbt växande akademiska litteraturen om humanioras utveckling och förändrade status över tid. Någon systematisk översikt över vetenskapsområdets historia i Sverige rör det sig inte om utan antologins bidrag är självständiga och utgör skilda empiriska och analytiska ingångar i ämnet. Bidragen ringas dock in på ett fruktbart sätt genom begreppet kunskapspolitik – det övergripande sätt på vilket olika typer av kunskaper värderas och prioriteras i samhället – som utreds i redaktörernas inledningskapitel, där antologin också förankras i ett internationellt forskningsläge.

Samtliga av de 15 medverkande författarna är historiker av något slag, verksamma vid universiteten i Stockholm, Lund, Uppsala, Göteborg och Umeå, vilket borgar för en god mix av kompetenser och intressen. Några hämtar sin inspiration från kunskapshistoria, andra från STS och vetenskapshistoria. Kulturella och diskursiva gränser och gränsdragningar är något som återkommande artikuleras och problematiseras: mellan humaniora och naturvetenskap, mellan humaniora och samhällsvetenskap, mellan klassisk bildning och maktutmanande kritik, mellan grundforskning och tillämpad forskning, mellan och även inom skilda discipliner. Läsaren hålls ständigt påmind om att humaniora och dess ingående komponenter lika litet som andra kunskapsområden är något statiskt eller givet. Det är mycket tänkvärt.

The Humanities and the Modern Politics of Knowledge ger insikter i frågan om humanioras förändrade politiska och epistemologiska betydelse och mer eller mindre tydliga påverkan (eller förlorade påverkan) på skilda sektorer, i synnerhet inom ramen för det socialdemokratiskt präglade välfärdssamhället. Vi får inblickar i hur det gick till när humaniora gick från att under slutet av 1800-talet vara den intellektuella grund som nationen, skolan och politiken praktiskt taget vilade på till att bli något av ett "Folkhemmets styvbarn", för att använda titeln på Hampus Östh Gustafssons doktorsavhandling (2020). Det är en provokativ titel med tanke på att humaniora kontinuerligt växte i takt med universitetssektorns expansion från 1950-talet och framåt. En helt ny humanistisk fakultet etablerades till och med i landet 1968, nämligen vid Umeå universitet. Däremot förändrades områdets status inom politik och administration och även inom vetenskapssamhället. Det blev i värsta fall blott de högtidliga festtalens älskling, något som det förvisso talades varmt om men som inte togs på allvar i praktiken. Ett

kapitel i antologin om det ambitiöst upplagda Nobelsymposiet "The Place of Value in a World of Facts" (1969) är belysande. Även om det höga syftet var att med hjälp av bland annat humaniora diskutera värdet av mänskliga värden för att klokt hantera det moderna samhällets predikament hamnade humanisterna på läktaren och konferensen blev till slut en uppvisning i andefattig teknokrati.

Vi får vidare veta hur tongivande humanister offentligt har reagerat på humanioras relativa marginalisering i förhållande till de övriga vetenskapsområdena och de strategier och argument som de använt sig av för att försöka upprätthålla legitimitet och i bästa fall flytta fram positionerna, inte minst genom att betona humanioras potential för att (tillsammans med andra vetenskapsområden) angripa aktuella och reella problem, som den växande miljökrisen. Inte oväntat lyfts den mångsysslade historikern Birgitta Odén fram som en viktig aktör i det avseendet. Tillsammans med tidsgeografen Torsten Hägerstrand arbetade hon aktivt för att etablera tvärvetenskapliga "framtidstudier".

När det gäller offentliga debatter behandlar boken inte bara den genomtröskade dispyten om "humanioras kris" under 1970-talet och frågan om positivism kontra marxism och kritisk teori utan också de livliga meningssutbytena under 1980-talet och början av 2000-talet då bland annat sådant som postmodernism, internationalisering, institutionell inavel, instrumentell nytta och NPM-inspirerade konkurrensutsättningssystem och bibliometriska mätningar stod på agendan. I dessa debatter stack gärna idéhistoriker och litteraturvetare ut hakan. Själv drar jag mig till minnes ett vasst inlägg av Sara Danus i *Dagens Nyheter* 2005. "Bekämpa mossigheten" hette det och det avslutades så: "Ty vad är humaniora? En plats där samhället granskar sig självt, och blir medvetet om sig självt. Bara så kan nyttan med humaniora verkligen försvaras."

Några av bokens bidrag analyserar humanioras verkningar utanför de akademiska sammanhangen, hur humanistisk kunskap cirkulerat i samhället via populärt hållna pocketböcker och skrifter och även haft betydelse och laddats med mening inom den kristna humanismen. Att försvarets forskningsanstalt under åren kring murens fall hade en särskild avdelning för humanvetenskap där humanistisk kompetens kom till nytta för civilförsvarets beredskapsverksamhet är en annan sak som uppmärksammas. Exempelen är inspirerade och manar till fortsatta undersökningar. Fler sådana fallstudier hade varit tänkbara och om det är något jag saknar så är det smakprov på humanioras betydelse för den efterkrigstida kultursektorn. Jag tänker på kulturpropositionen 1974 och de efterföljande sammanhållna universitetsutbildningarna i kulturkommunikation (senare kulturvetenskap) och kulturarbete (senare kulturadministration). Överhuvudtaget får vi veta ganska

lite om "mottagarna" och "användarna" av de humanistiska kunskaperna och teoribildningarna, inklusive de humaniorastuderenter som efter att de lämnat universitetet på otaliga vis verkat i samhället och genom sina yrkesroller rimligen haft inflytande på kunskapspolitiken.

I ett avslutande kapitel resonerar Anders Ekström om humanioras belägenhet och potential mot bakgrund av de senaste decenniernas officiella forsknings- och högskolepolitik. Det är en hoppfull och framåtblickande text som framhåller att den sedan millennieskiftet rådande policyregimen – ett annat av bokens centrala begrepp – haft inslag som betonat forskning om komplexa samhälleliga utmaningar på internationell nivå och på det viset varit gynnsam för humanioras möjligheter att ta plats och vara relevant på nya sätt. Alla samhällsproblem har ju en humanistisk dimension, som tanke-smedjan Humtank brukar framhålla. Från att tidigare helt ha osynliggjorts i regeringens forsknings- och innovationspropositioner har humaniora på senare år dessutom fått en plats (om än blygsam) även i dessa sammanhang. Såväl det statliga Vetenskapsrådet som Kungl. Vitterhetsakademien, Riksbankens Jubileumsfond och Wallenbergstiftelserna har därtill initierat spetsforskningsprogram där yngre humanister kunnat ingå. Humaniora har samtidigt kunnat förnya sig själv genom att ingå i tvärvetenskapliga program och utveckla nya former av integrativa postdisciplinära konstellationer; grön humaniora, medicinsk humaniora, digital humaniora och posthumaniora är redan klassiska exempel på det. Det ska även sägas att den temporala och andra teoretiska så kallade vändningar varit fruktbara. Mycket mer skulle kunna göras vid universiteten framgent, inte minst när det gäller kreativa former av utbildningar och utåtriktade insatser.

Men frågan är hur länge denna förhållandevis gynnsamma och kreativa situation kommer att bestå? Kanske kommer pendeln inom kort att slå tillbaka så att vi får en nationalistisk och säkerhetspolitiskt inriktad policyregim där det svenska näringslivet och försvarets kunskaps- och innovationsbehov på kort sikt åter sätts i förgrunden. Kanske kommer humaniora då inte längre alls att efterfrågas av statsmakterna – i alla fall inte på det sätt som de professionella humanisterna själva skulle finna meningsfullt. Det är inte utan bävan jag ser fram emot 2024 års proposition och ett eventuellt förändrat resurstilldelningssystem. Under alla omständigheter kommer säkert nya humanioradebatter uppstå och den som då avser att delta gör klokt i att först läsa *The Humanities and the Modern Politics of Knowledge*.

Umeå universitet

CHRISTER NORDLUND